

ELEKTROMOTORNI POGONI

Elektromehaničke karakteristike

- osnovni parametri
- snaga
  - moment okretanja
  - brzina vrtnje ili broj okretaja u jedinici vremena

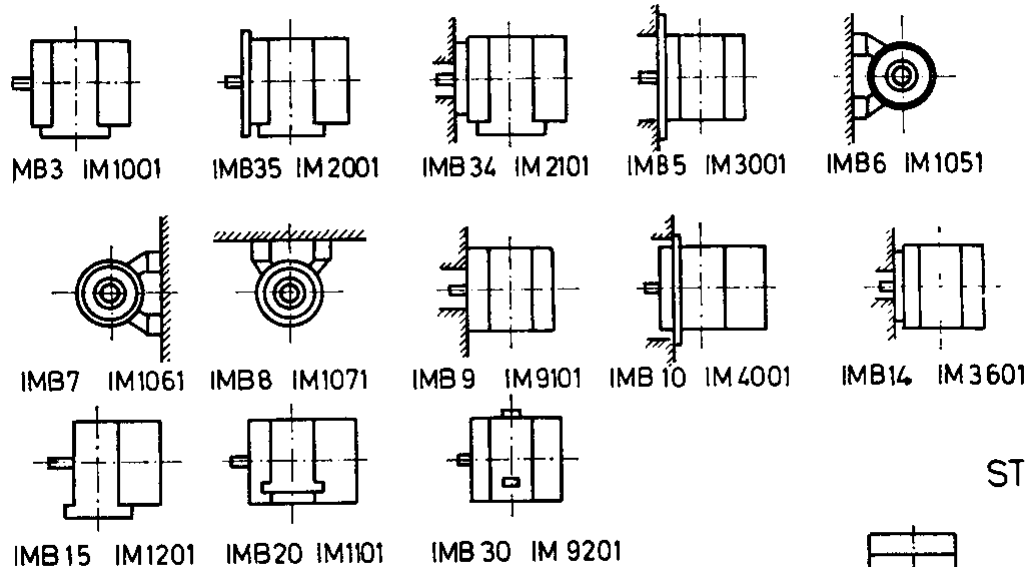
- uvjeti rada
- startni uvjeti ili pokretanje
  - nazivni uvjeti
  - granični uvjeti

- električna energija
- korisna energija na osovini motora koju predaje gonjenom stroju
  - gubitci (mehanički rotacijska masa motora; električni u stroju)

$$\eta = \frac{\text{korisna predana meh. snaga}}{\text{privedena elektr. snaga}}$$

- startni uvjeti
- početna snaga ili struja pokretanja motora, odnosno EMP
  - početni moment vrtnje
  - vrijeme za postizanje nazivnog broja okretaja ili vrijeme zaleta EMP

STROJEVI S HORIZONTALNOM OSOVINOM

Oblici i izvedbe kućišta motora

0 - 6 (zaštita od ulaska stranih tijela)

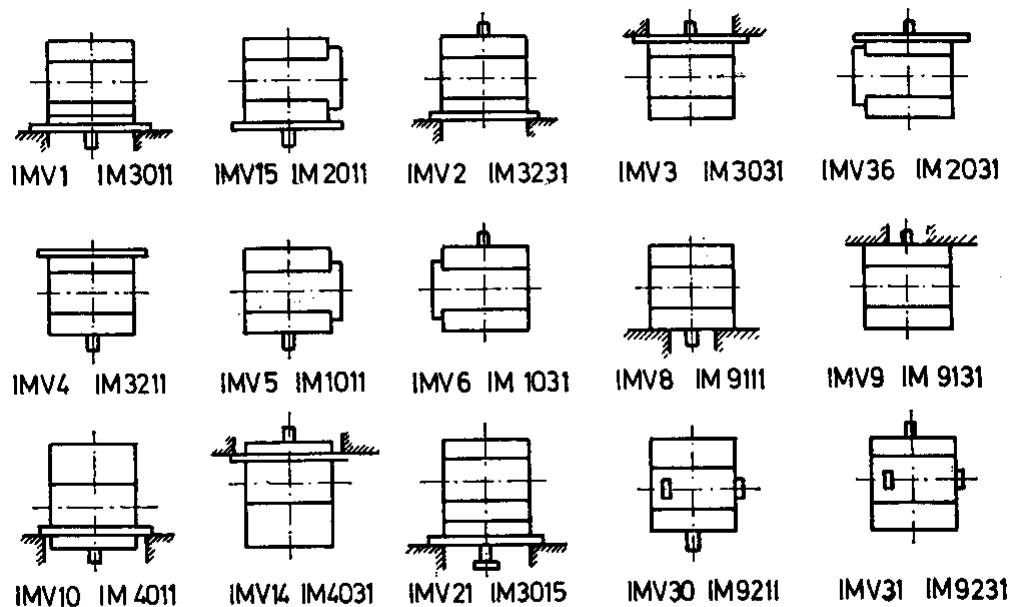
IP 45

0 - 8 (zaštita od ulaska vode)

statičko balansiranje
dinamičko balansiranje
buka

Oblici i mehaničke osobine

STROJEVI S VERTIKALNOM OSOVINOM

Oblici i izvedbe kućišta motora

Dinamika elektromotornih pogona

POKRETANJE

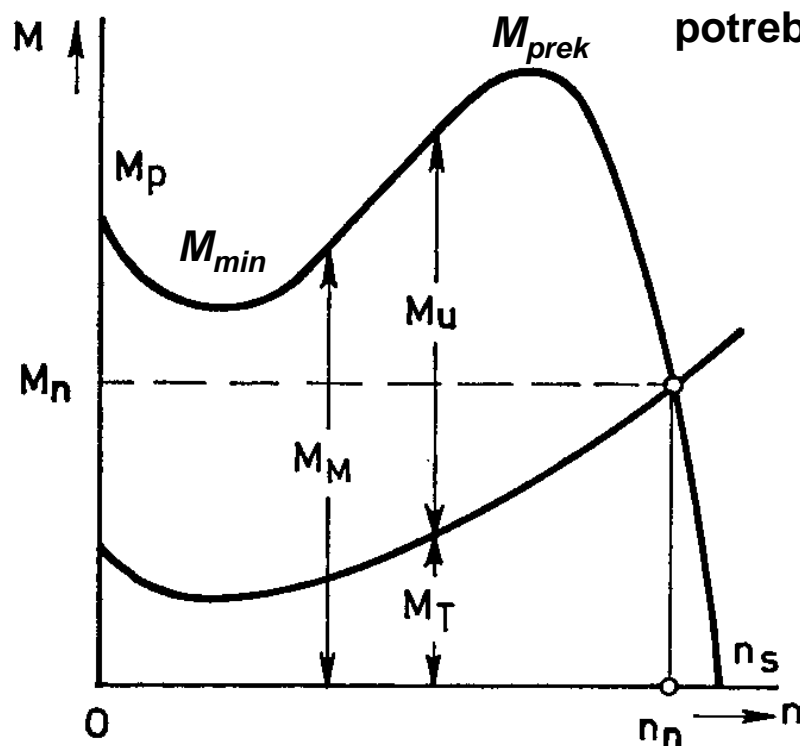
sila za pokretanja mase $F = F_s + F_d$ (N)   odnosno moment $M = M_s + M_d$ (Nm)

F_s -sila statičkog otpora (N)

M_s -statički moment (Nm)

F_d -sila dinamičkog otpora (N)

M_d -dinamički moment (Nm)

potreban moment motora $M_M = M_T + M_u$ (Nm)

M_T - moment tereta (Nm)

M_u - moment ubrzanja (Nm)

uz $M_u = M_M - M_T$ (Nm)

$$t_u = \frac{m \cdot D^2}{38,2} \cdot \frac{n}{M_M - M_T} \quad (\text{s}) \text{ vrijeme ubrzanja do } n$$

mD^2 - zamašna masa sustava

n - nazivni broj okretaja

$$M_{Mp} > M_{Tp} \quad \text{ili} \quad \frac{M_{Mp}}{M_{Tp}} > 1$$

osnovni uvjet pokretanja
elektromotornih pogona

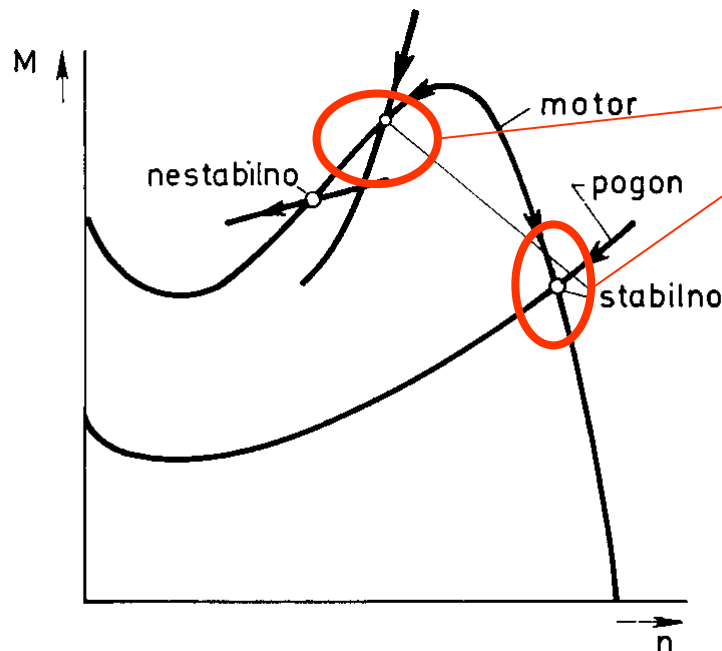
Momenti okretanja u odnosu na brzine vrtnje

KOČENJE

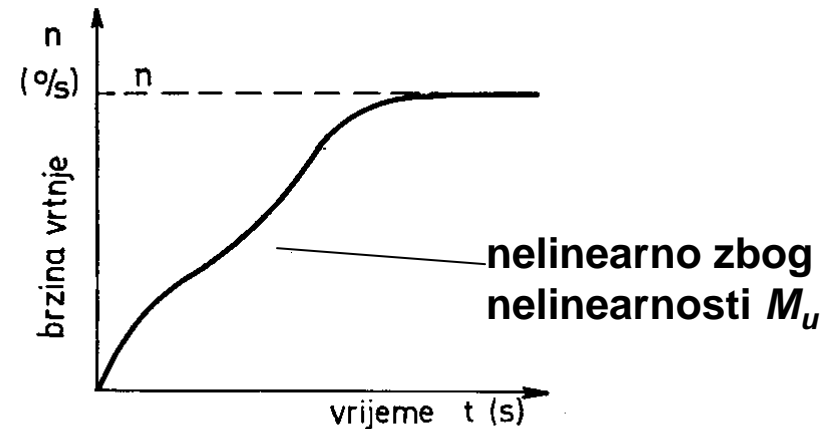
$M_k = M_0$ kočenje praznim hodom $t_{z0} = \frac{\sum mD^2 \cdot n}{38,2 \cdot M_0}$ (s) vrijeme zaustavljanja uz stalni M_0

$M_k = M_T$ kočenje teretom pogona $t_{zT} = \frac{\sum mD^2 \cdot n}{38,2 \cdot M_T}$ (s) vrijeme zaustavljanja uz stalni M_T

$M_k = M_T + M_{dk}$ kočenje teretom i dodatnom kočnicom (momentom) $t_{zK} = \frac{\sum mD^2 \cdot n}{38,2 \cdot M_K}$ (s) vrijeme zaustavljanja uz stalni M_k

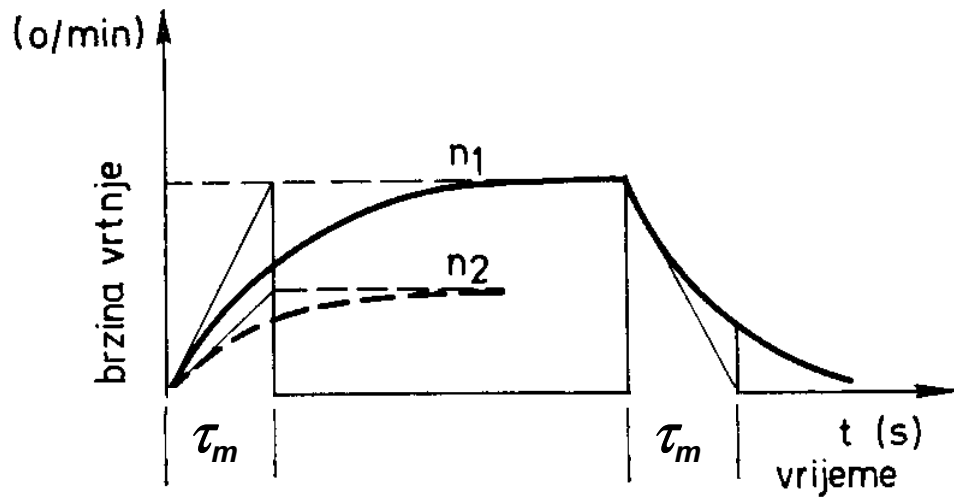

uvjet stabilnog rada

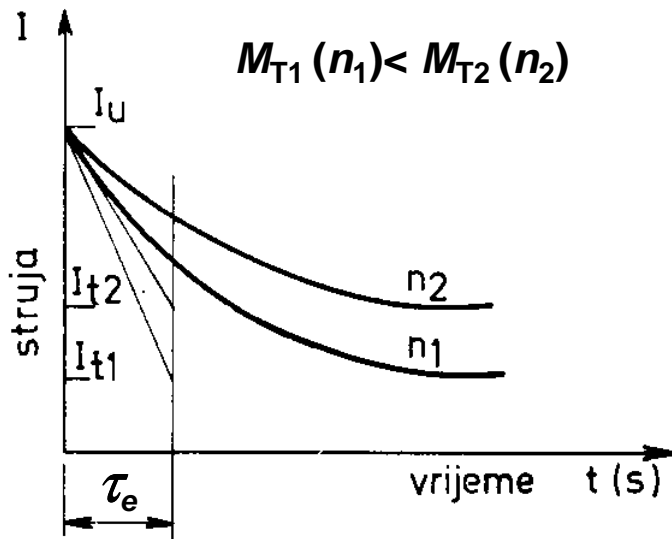

Odnosi momenata motora i tereta za stabilnost elektromotornog pogona

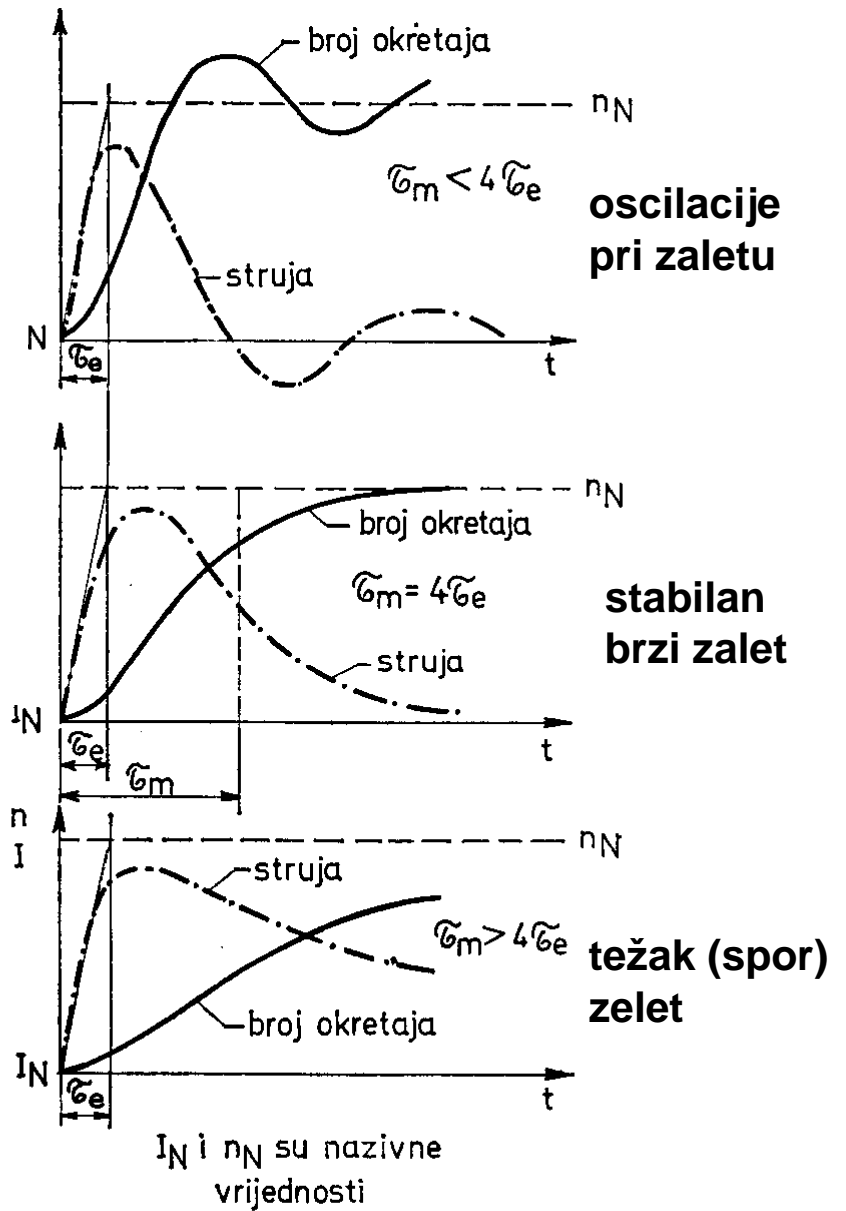
Prosječno ubrzanje asinhronog motora

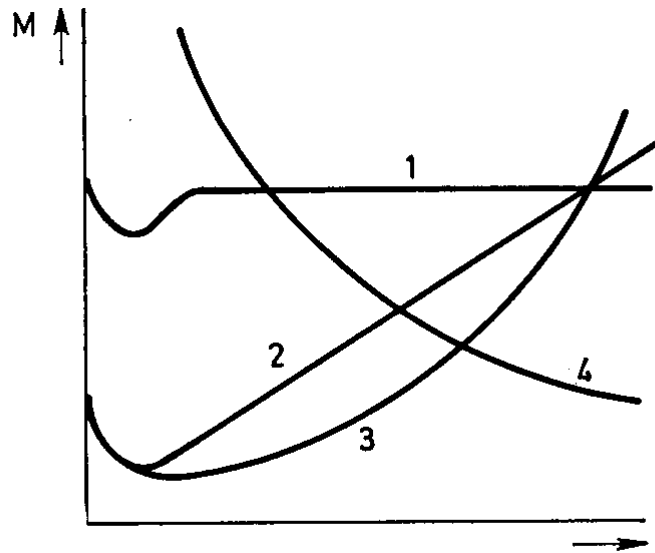
Prijelazna pojava kod zaleta i zaustavljanja elektromotornog pogona

Struja zaleta kod elektromotornog pogona

Zalet i struja upuštanja elektromotornih pogona kod raznih odnosa električkih i elektromehaničkih konstanti pogona

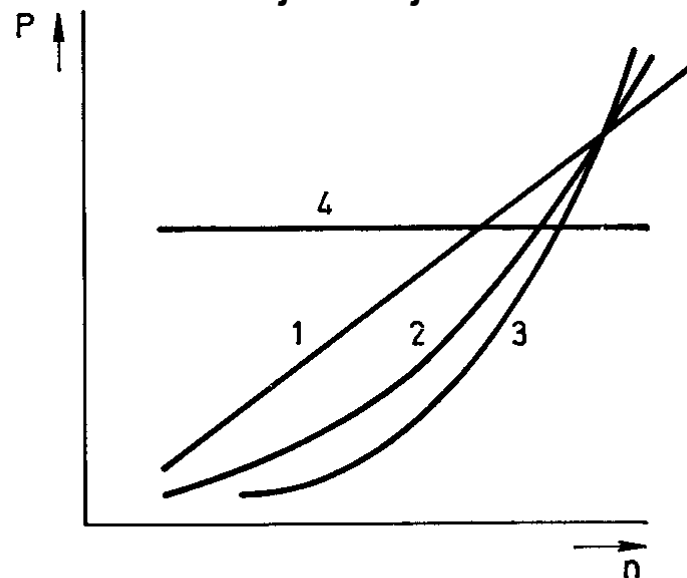
1 - M konstantan, P linearno $\uparrow$ s n
dizanje tereta, klipne crpke, transportne trake

2 - $M \uparrow$ linearno s n , $P \uparrow$ s n^2
proizvodnja papira (namatanje)

3 - $M \uparrow$ s n^2 , $P \uparrow$ s n^3
centrifugalne crpke i ventilatori

4 - $M \downarrow$ s $\uparrow$ n , P konstantan
kolni transport, regulirani pogoni

Krivulje momenta i broj okretaja elektromotornog pogona

Krivulje snage za različite krivulje momenata

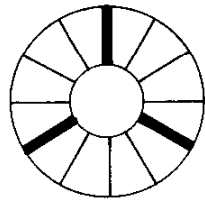
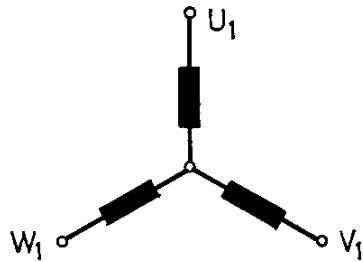
Vrste elektromotornih pogona obzirom na elektromotor

neregulirani pogoni	asinkroni	regulirani pogoni	(sinkroni)
	sinkroni		asinkroni
	istosmjerni		istosmjerni

izbor i ocjena prema

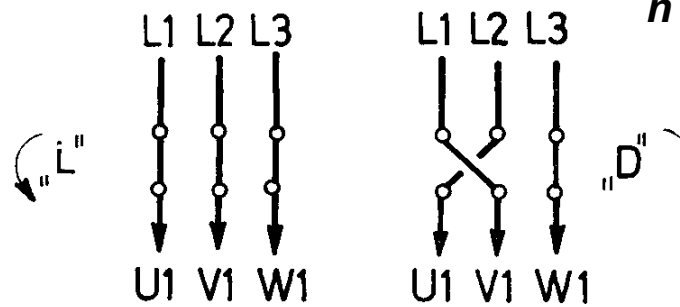
- promjeni smjera vrtnje
- karakteristika n obzirom na M ili opterećenje
- M okretanja obzirom na n ili opterećenje
- način pokretanja motora

Pogoni s asinkronim motorima

kratkospojni motor
rotor s kavezom

Trofazni asinhroni
motor s kaveznim rotorom

smjer vrtnje

Promjena smjera vrtnje
trofaznih motora

$$n = \frac{60 \cdot f}{p} \cdot (1 - s)$$

brzina vrtnje

$$s = \frac{n_s - n}{n_s}$$

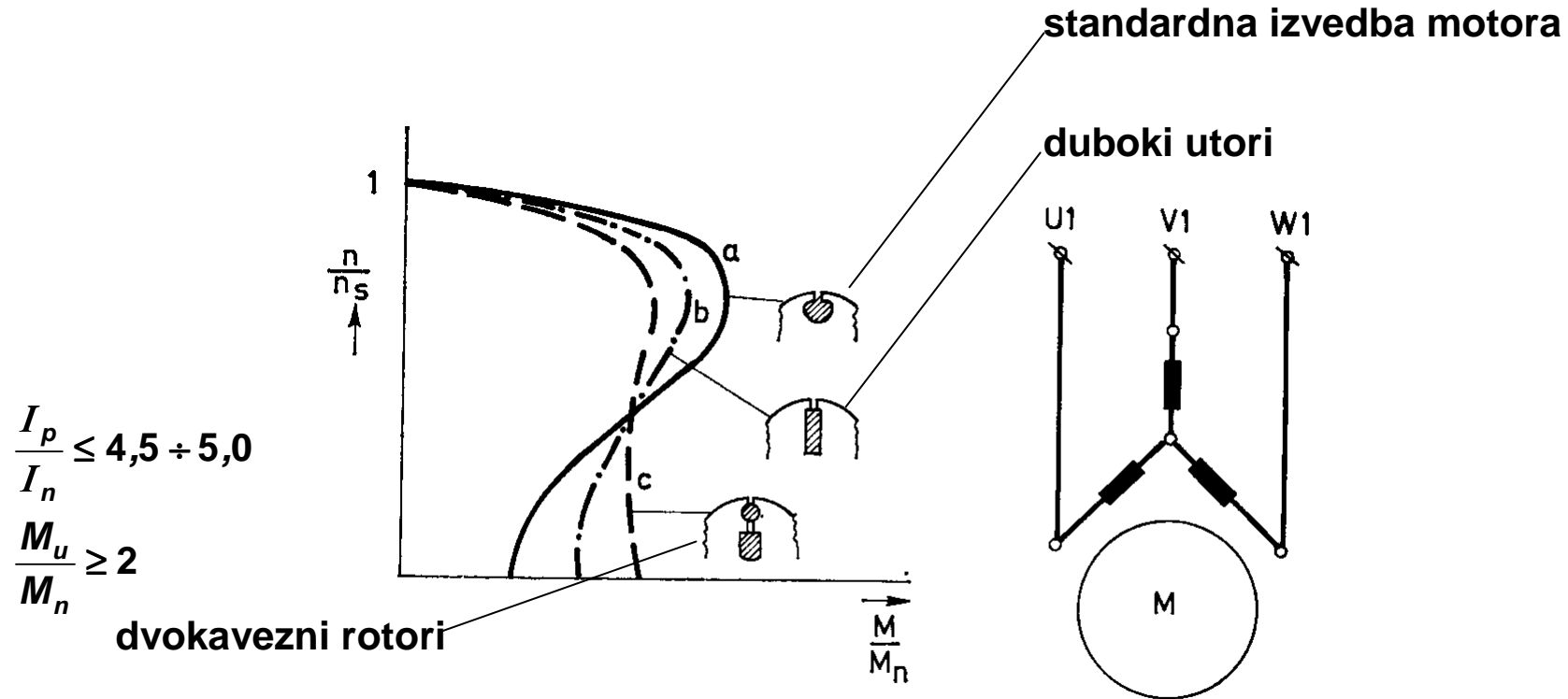
klizanje

$$n_s = \frac{60 \cdot f}{p}$$

sinkrona brzina

POKRETANJE

$$\frac{I_p}{I_n} \geq 4 \div 8$$

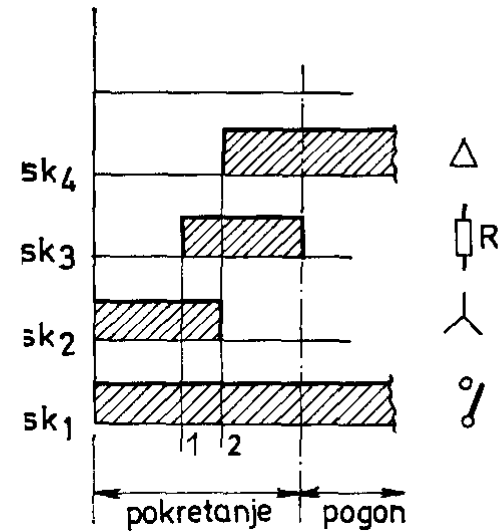
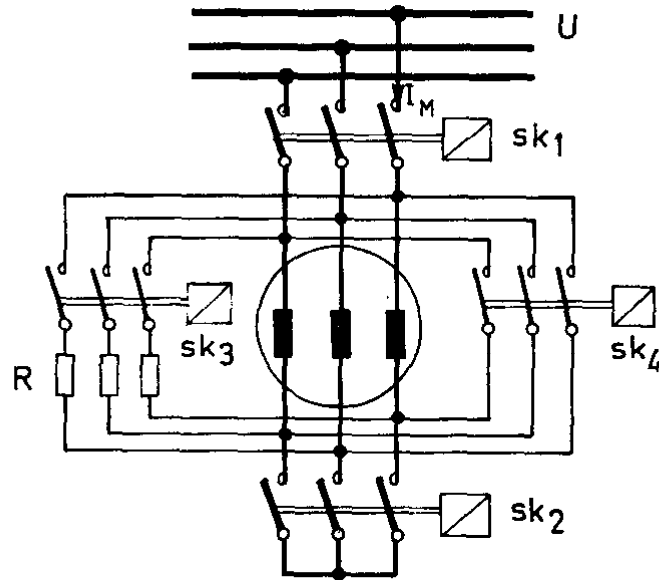
Karakteristike momenata u odnosu na brzinu vrtnje kavezni^h asinhronih motora

još mekše pokretanje (iznad ~ 20kW)

kolutni motor, hidrauličko kvačilo, frekvencijski pretvarači

Pokretanje uz prespajanje zvijezda trokut

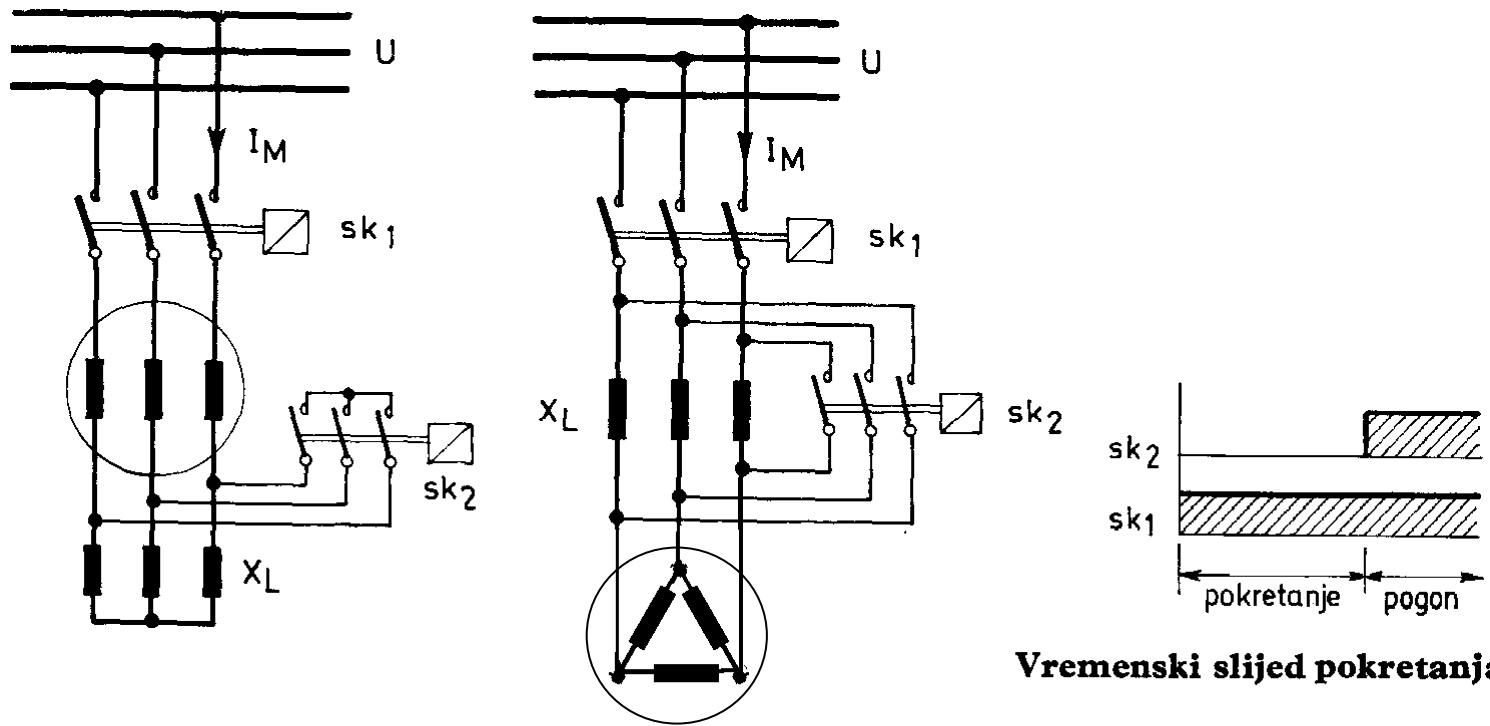

Vremenski slijed upuštanja

Upuštanje trofaznih motora preklapanjem zvijezda — trokut pomoću sklopnika

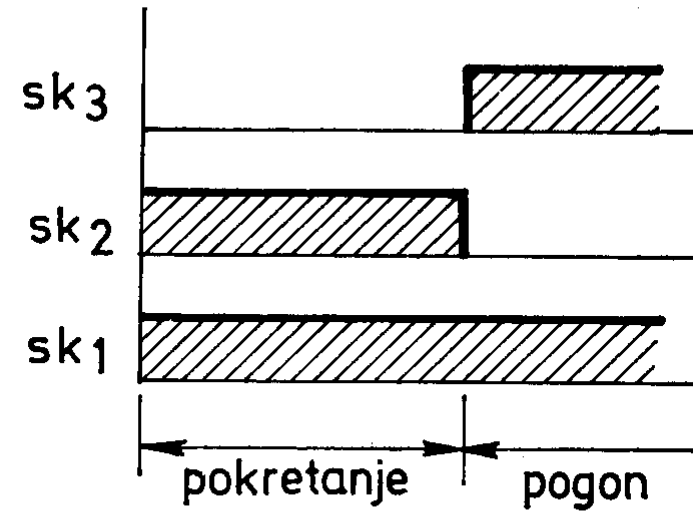
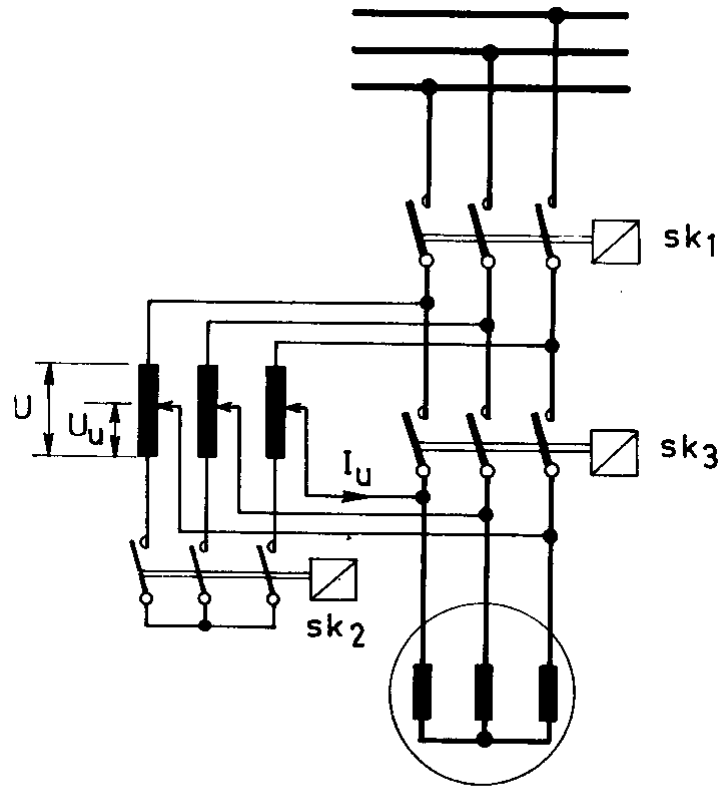
snaga u Δ 3x snaga u YC

Pokretanje pomoću prigušnice

Pokretanje trofaznih motora pomoću prigušnice

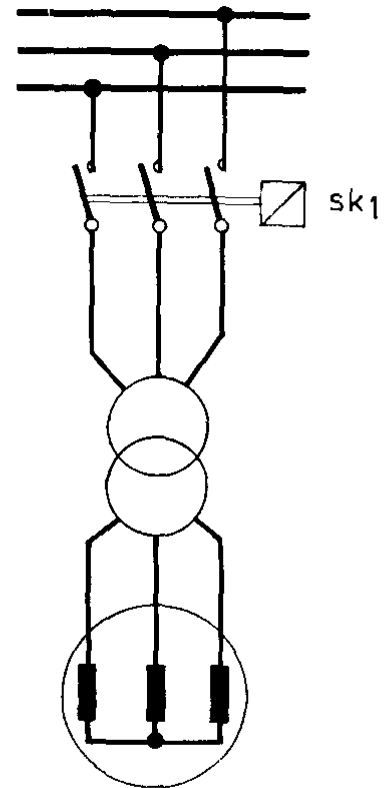
Pokretanje pomoću autotransformatora

Vremenski slijed pokretanja

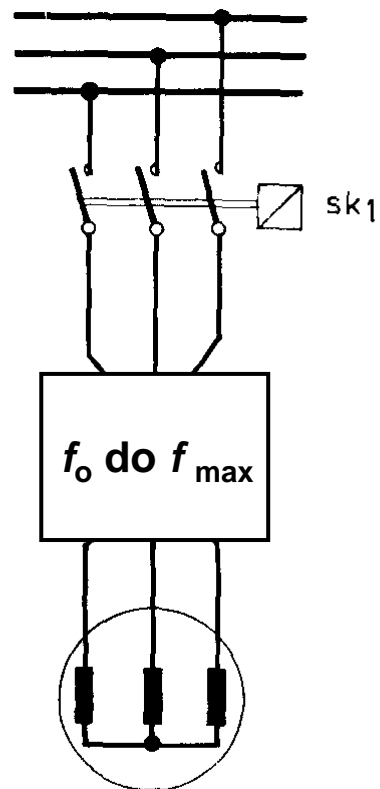
Pokretanje trofaznih motora autotransformatorom

Pokretanje pomoću blok transformatora

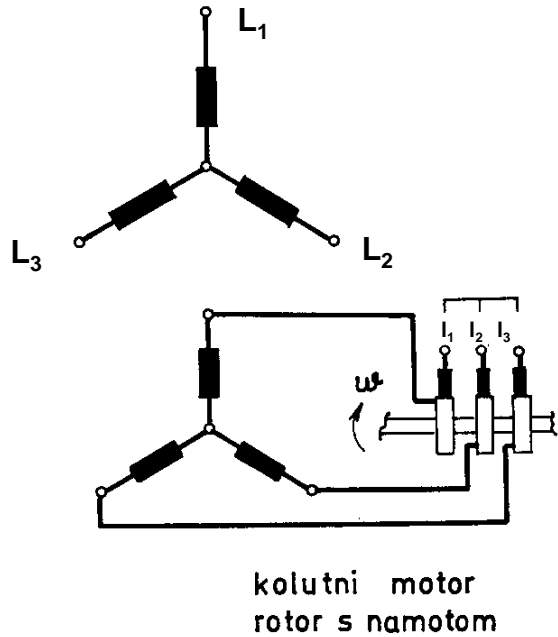
**Pokretanje i pogon trofaznih motora
preko blok transformatora**

Pokretanje pomoću frekvencijskog pretvarača (soft start)

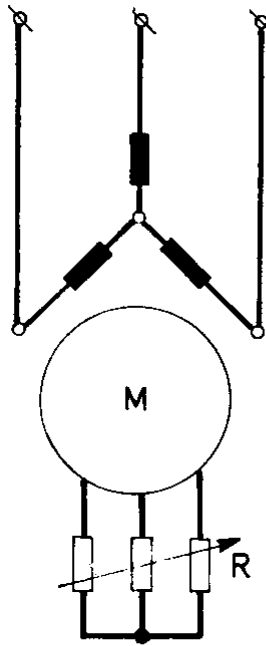

**Pokretanje i pogon trofaznih motora
promjenjivom brzinom pomoću
frekvencijskih pretvarača**

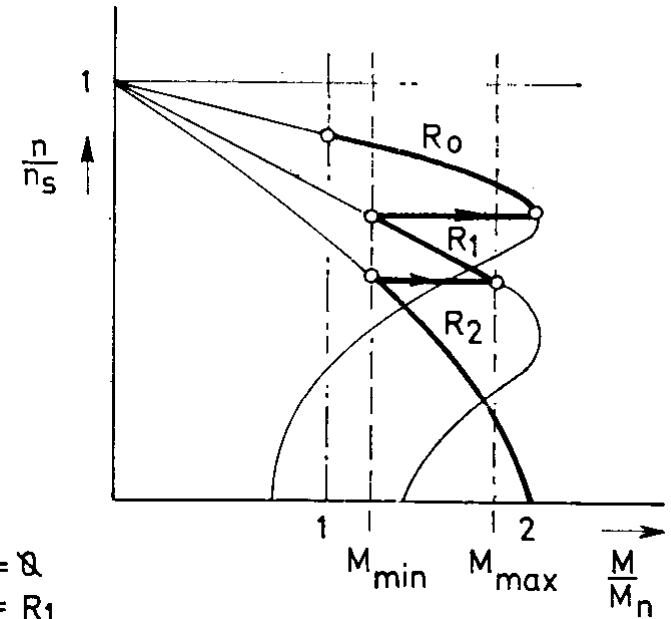
Pokretanje kolutnih motora

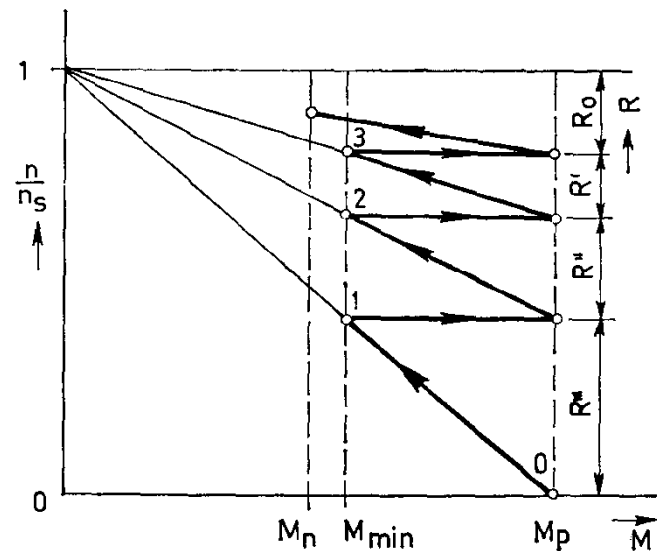
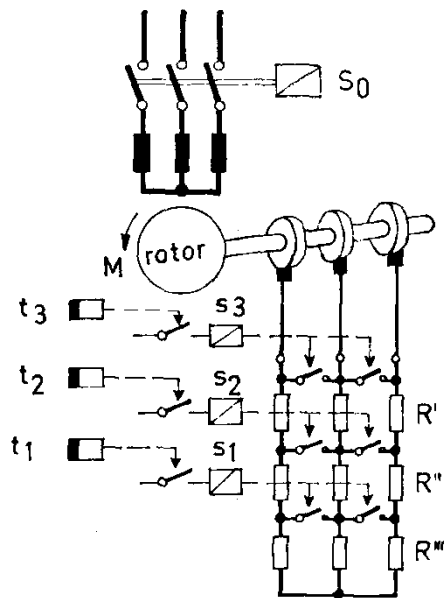
Trofazni asinhroni kolutni motor

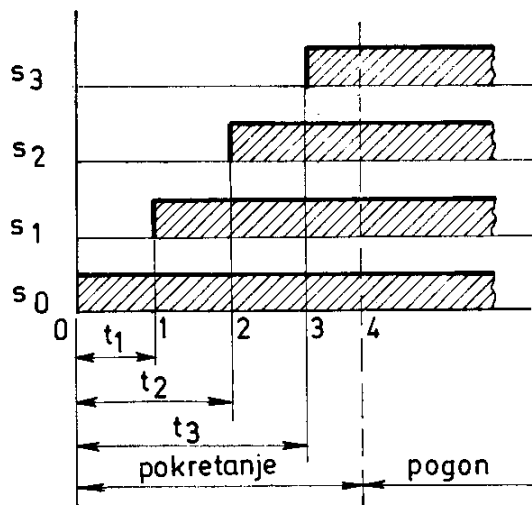
Otproni uputnik motora (spojen na rotor) i promjena karakteristike momenta

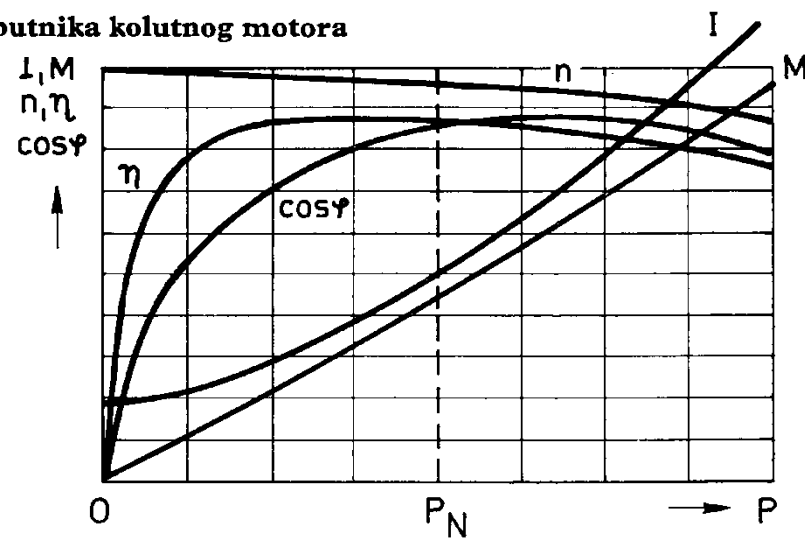
- $R_0 \rightarrow R = \emptyset$
- $R_1 \rightarrow R = R_1$
- $R_2 \rightarrow R = R_2 > R_1$

Određivanje stupnja otpora rotorskog uputnika kolturnog motora

Vremenski slijed uklopa pojedinih stupnja otpora

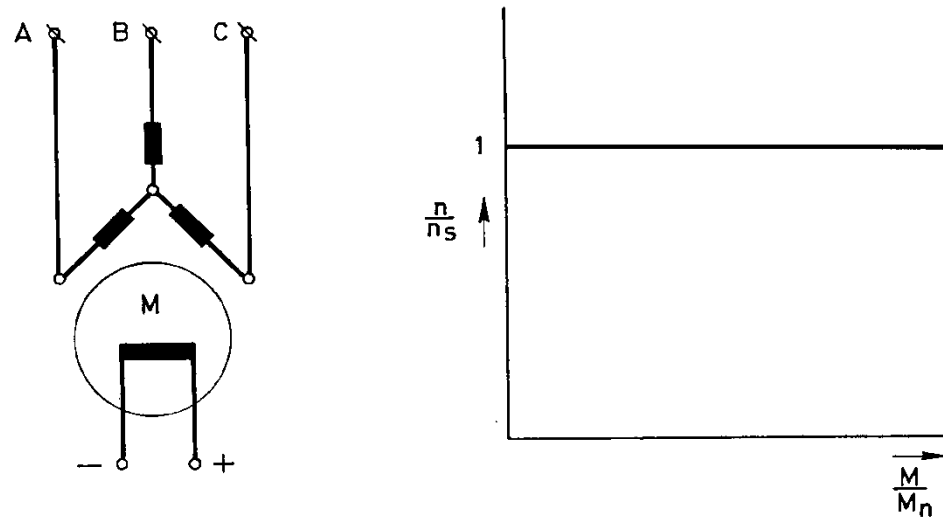
P_N = nazivna snaga

Opća karakteristika trofaznih asinhronih motora

Pogoni sa sinkronim motorima

$$n_s = \frac{60 \cdot f}{p} \text{ (o/min)}$$

f — frekvencija mreže
 p — broj polova stroja

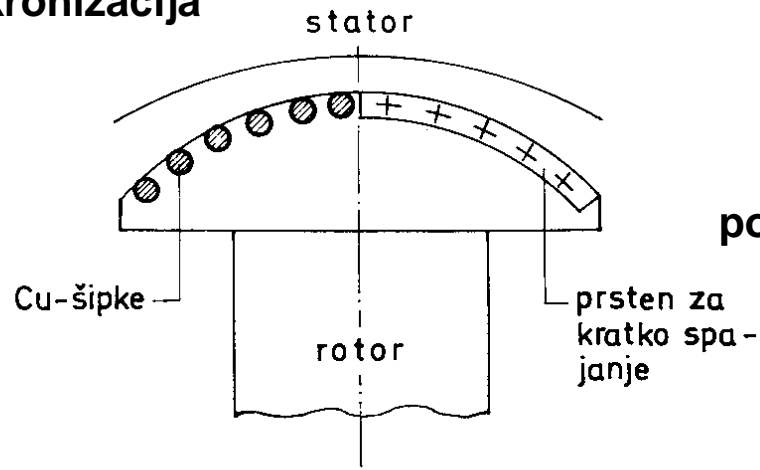
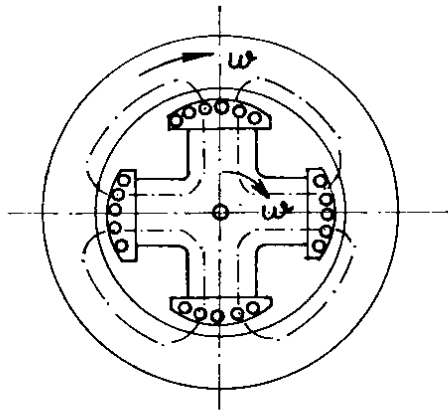

Trofazni sinhroni motor

snaga motora $P = P_{\max} \cdot \sin \alpha$ moment motora $M = \frac{P}{\omega} = \frac{P_{\max}}{\omega} \cdot \sin \alpha$

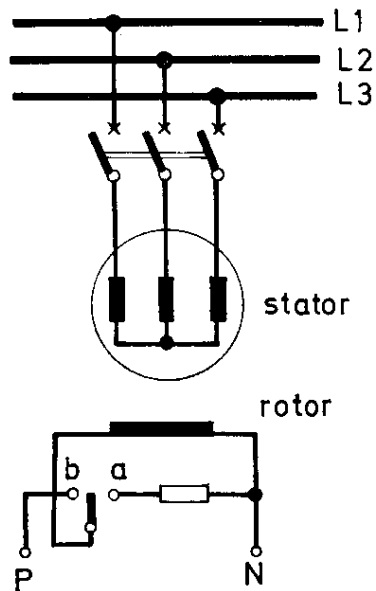

Pokretanje i sinkronizacija

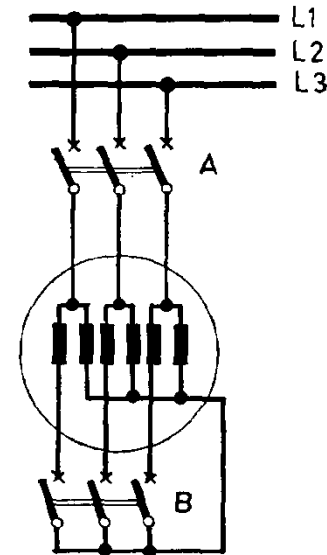

- pokretanje**
- $Y\Delta$
  - prigušnicom
  - autotrafom
  - blok trafom

Pokretanje sinhronog motora kao asinhronog s kavezom u polovima

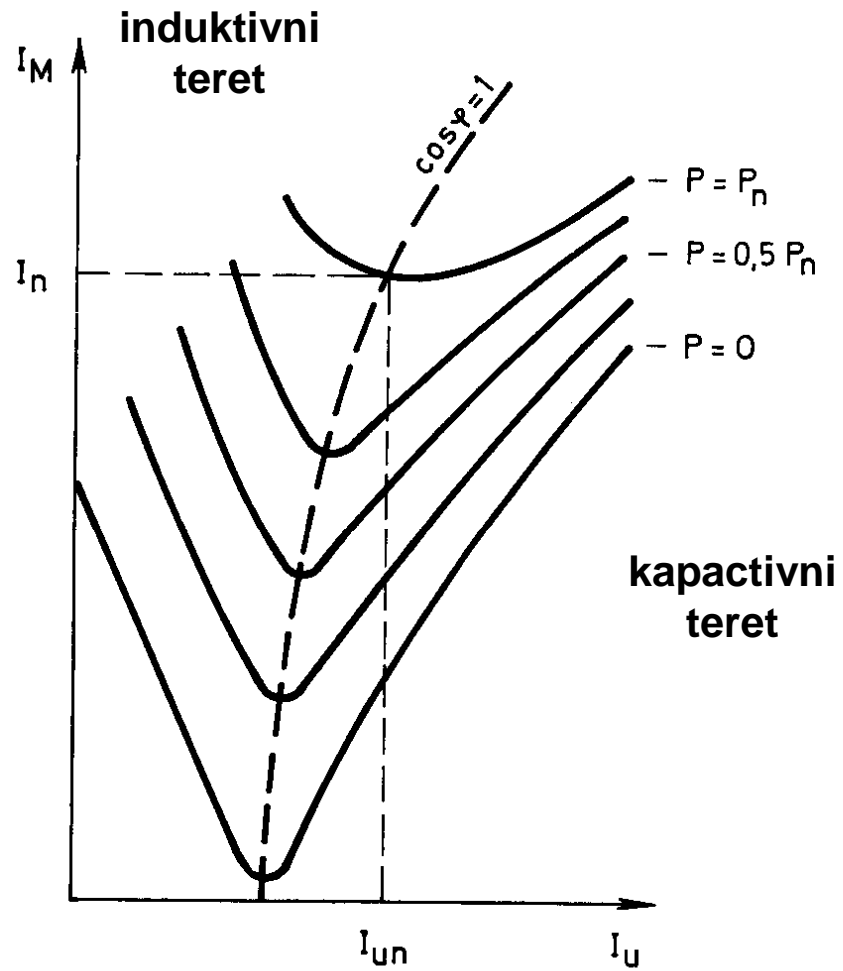

Pokretanje sinhronog motora s premoštenim uzбудnim namotom preko otpora

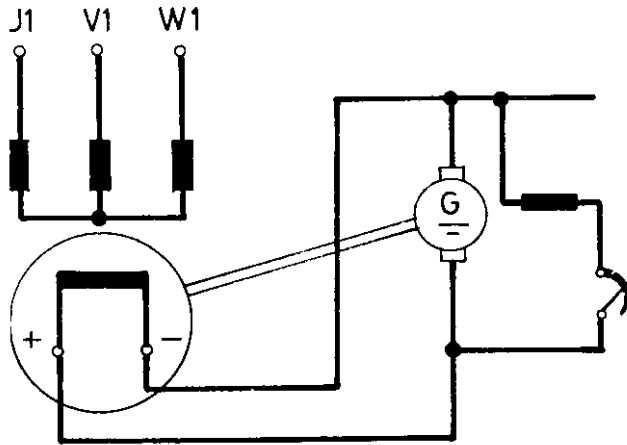
Pomoćni namot sinhronog motora za pokretanje kao asinhroni motor

Uzbuda i pogon sinkronih motora

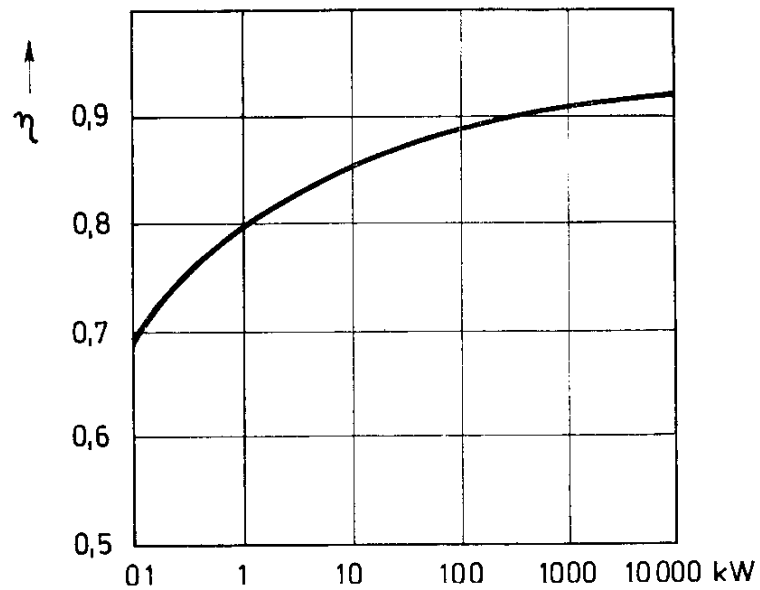

V-krivulje sinhronog motora; odnos struja opterećenja i uzbude

pokretanje istosmjernim motorom

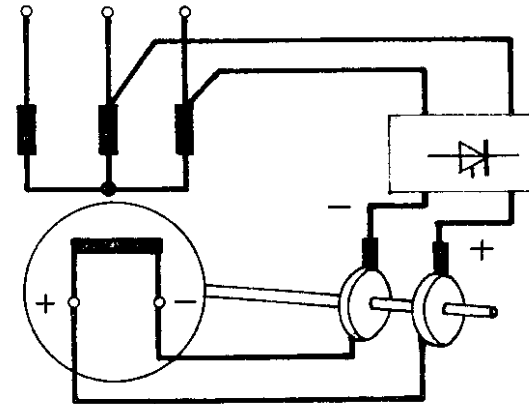

Uzbuda sinhronog motora napajana generatora iz posebnog pomoćnog na osnovi motora

Stupanj korisnog djelovanja sinhronih motora

pokretanje kao asinkroni motor

Uzbuda sinhronog motora napajana preko upravljivog (reguliranog) tiristorskog usmjerivača

η bolji nego kog asinkronih motora za snage veće od 1MW

Pogoni s istosmjernim motorima

Inducirani napon u armaturi

$$E = k_1 \cdot \phi \cdot n$$

ϕ - magnetski tok uzbude
 n - broj okretaja stroja

$$M = k_2 \cdot \phi \cdot I$$

ϕ - magnetski tok uzbude
 I - struja armature

Moment motora

Pad napona na armaturi

$$\Delta U = I \cdot R$$

R -ohmski otpor namota armature i
s njom u seriju spojenih namota
 I -struja armature

Napon na priključnicama u ravnoteži je s E i ΔU $U = E + \Delta U = E + I \cdot R$

$$n = \frac{U - I \cdot R}{k_1 \cdot \phi} \approx k_3 \cdot \frac{E}{\phi}$$

Broj okretaja

- **moment istosmjernog stroja** proporcionalan magnetskom toku uzbude i struji armature
- **broj okretaja stroja** obrnuto proporcionalan magnetskom toku uzbude

dva strujna kruga

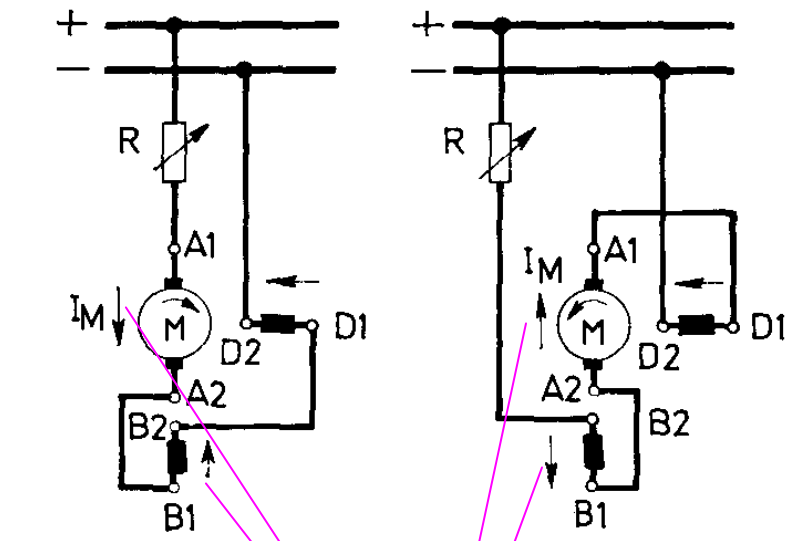
- strujni krug armature (namota rotora) i pomoćnih polova, odnosno kompenzacijskih namota
- strujni krug uzbude, koji čine namoti polova glavnog polja

serijski

poredni

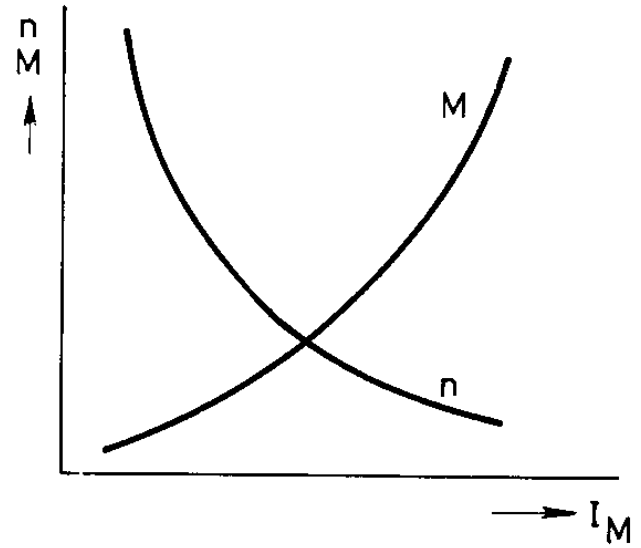
kompaudni

Pogoni sa serijskim istosmjernim motorima

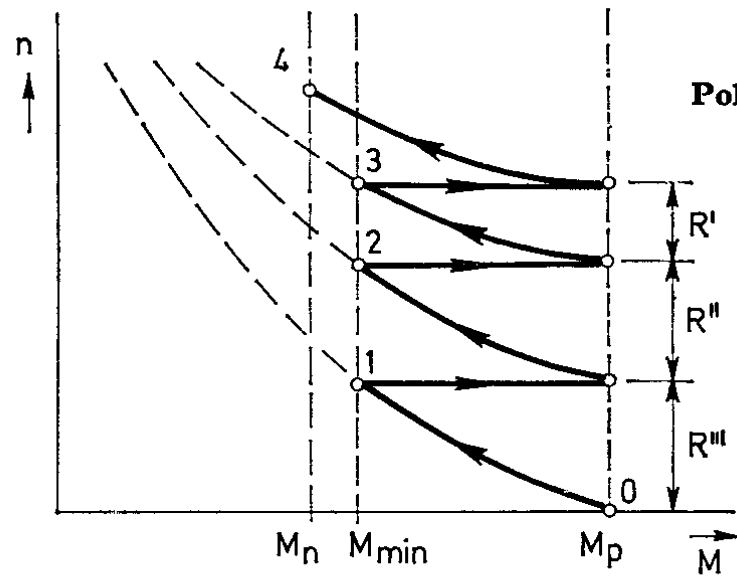
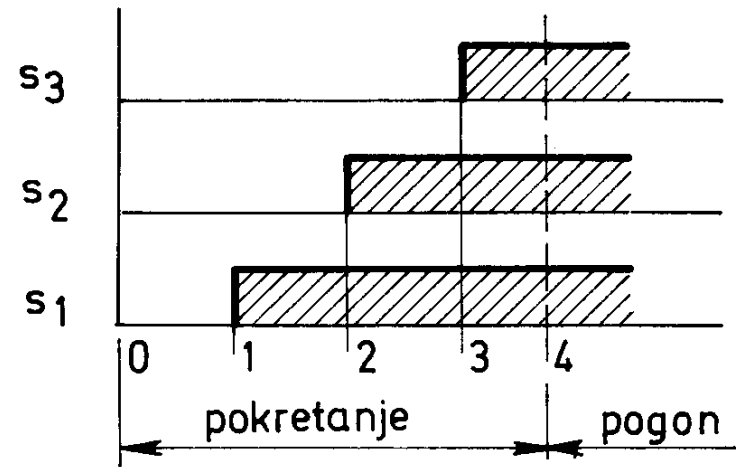
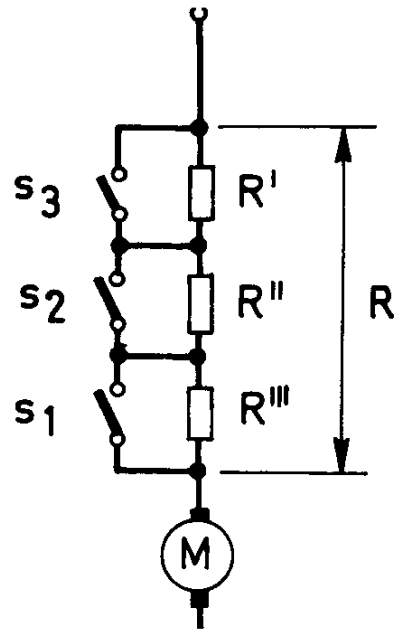

Serijski istosmjerni motor (smjer vrtnje)

suprotan smjer struja
(reakcija armature)

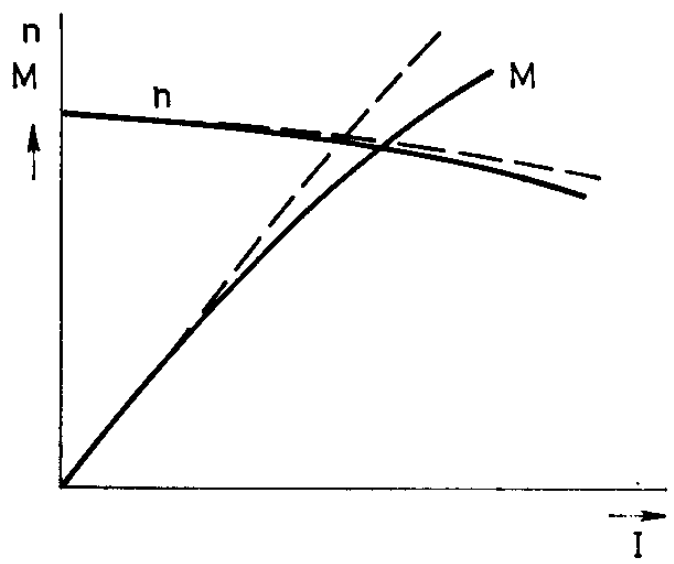
Karakteristike momenata i brzine vrtnje u odnosu na opterećenje serijskog istosmjernog motora

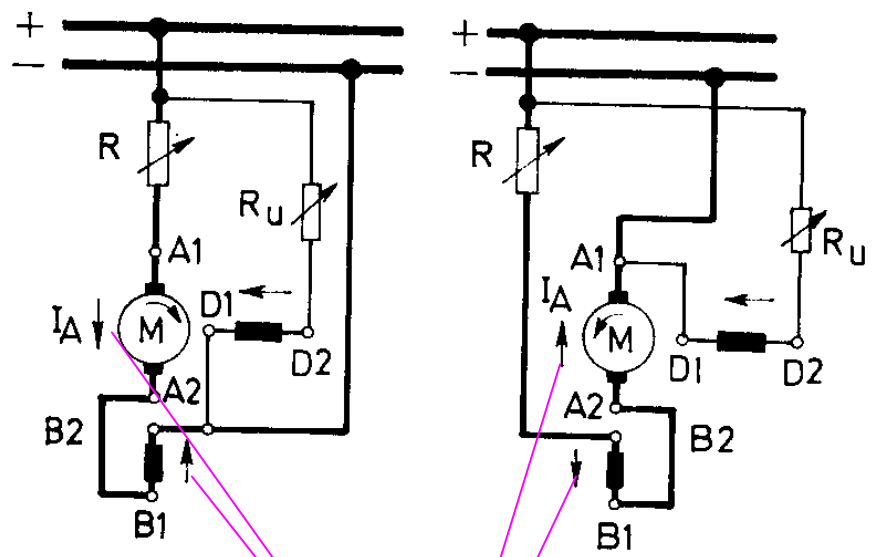
Pokretanje serijskog istosmjernog motora stupnjevima predotpora i vremenski slijed isklapanja predotpora

Određivanje stupnja otpora prema momentu kod pokretanja serijskog istosmjernog motora

Pogoni s porednim istosmjernim motorima

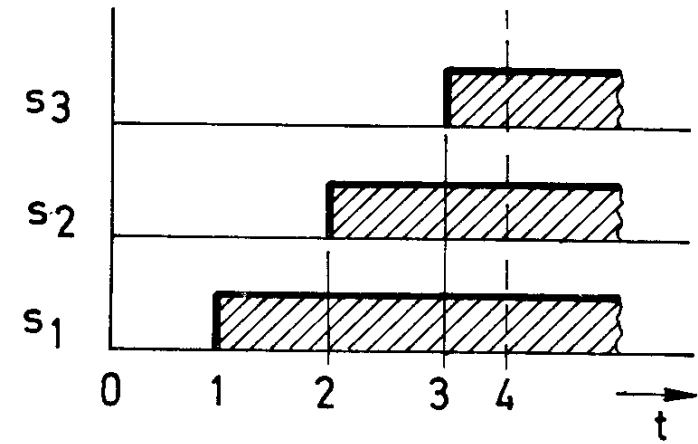
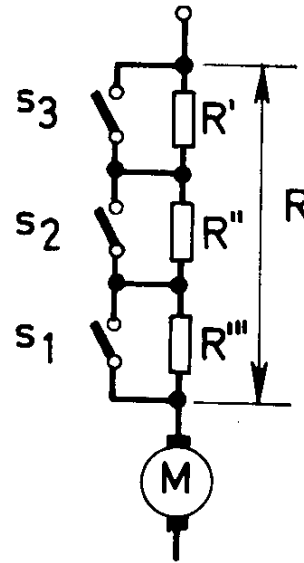

Karakteristike momenta i brzine vrtnje u odnosu na opterećenje paralelnog istosmjernog motora

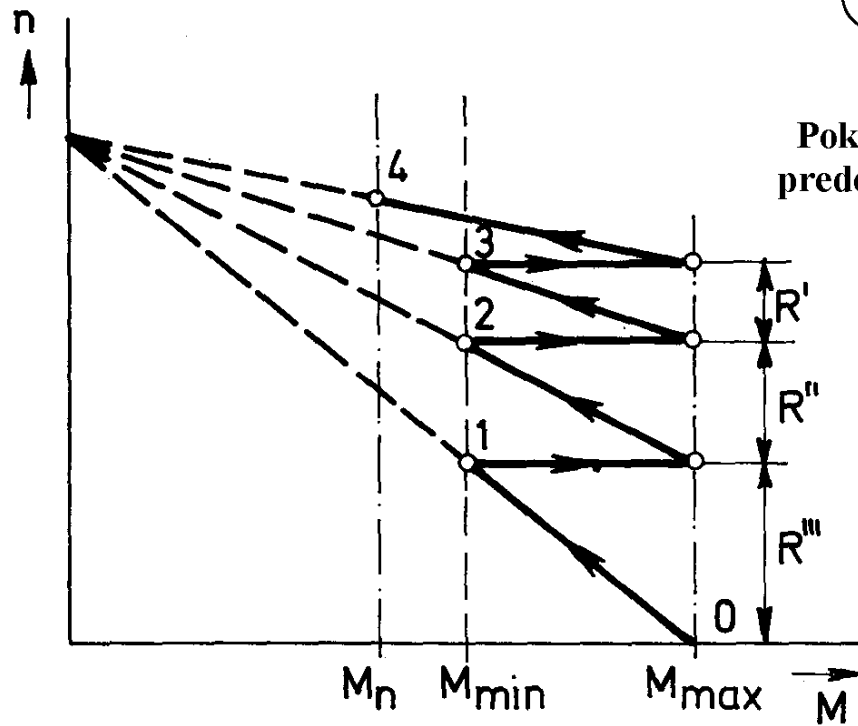

Paralelni istosmjerni motor (smjer vrtnje)

suprotan smjer struja
(reakcija armature)

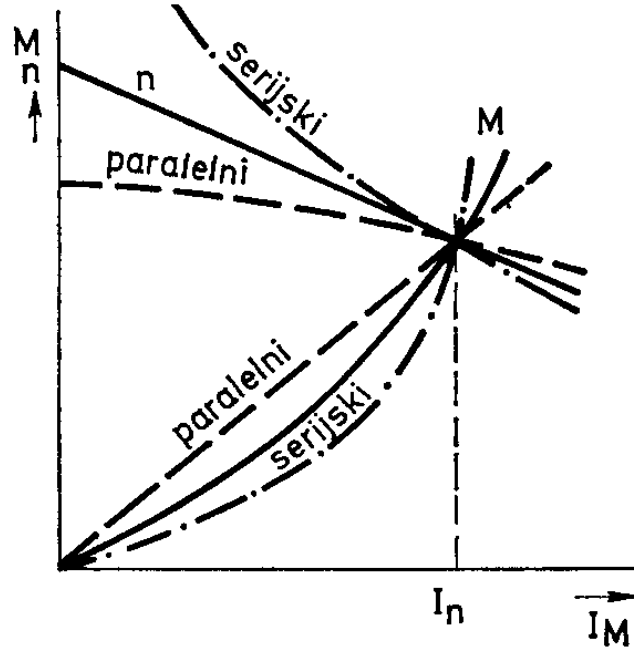
Pokretanje i vremenski slijed isklopa pojedinih stupnjeva predotpora kod pokretanja paralelnog istosmjernog motora

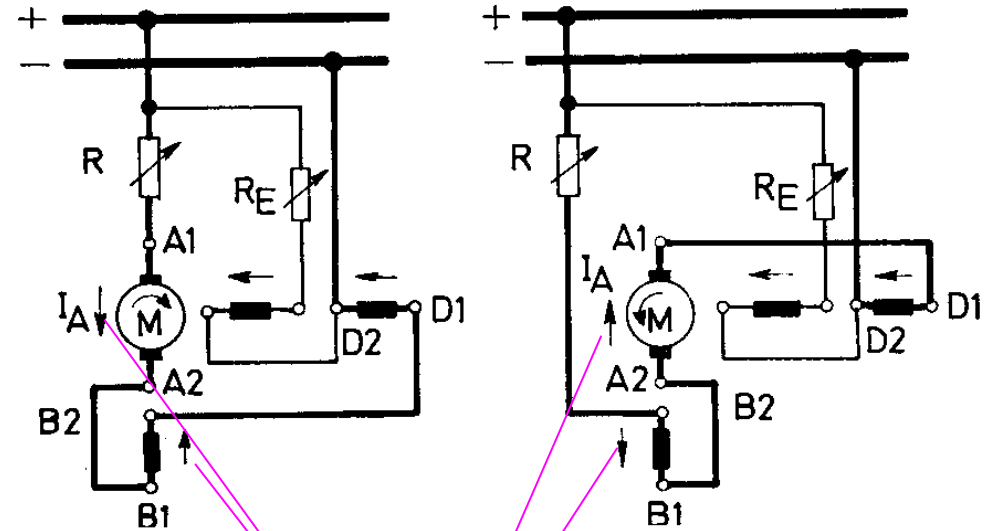
Pokretanje paralelnog istosmjernog motora stupnjevima predotpora prema momentu okretanja

Pogoni s kompaudnim istosmjernim motorima

Karakteristike momenta i brzine vrtnje u odnosu opterećenje kompaudnog istosmjernog motora

Kompaudni istosmjerni motor (smjer vrtnje)

suprotan smjer struja
(reakcija armature)